

Janusz Kanarek

Glosa do uchwały 7 sędziów Sądu Najwyższego z 24 stycznia 2013 r., I KZP 19

Palestra 58/7-8(667-668), 173-177

2013

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

Janusz Kanarek

GŁOSA DO UCHWAŁY 7 SĘDZIÓW SĄDU NAJWYŻSZEGO Z 24 STYCZNIA 2013 R., I KZP 19/12¹

Teza głosowanej uchwały brzmi:

Reguły wyłączenia wielości ocen mają zastosowanie jedynie w wypadku zbiegu przepisów ustawy, natomiast nie stosuje się ich w razie idealnego zbiegu czynów zabronionych, o którym mowa w art. 8 § 1 k.k.s.

Podjęta przez powiększony skład Sądu Najwyższego, w odpowiedzi na wniosek Pierwszego Prezesa Sądu Najwyższego o rozstrzygnięcie rozbieżności w wykładni prawa, występującej w orzecznictwie najwyższego organu władzy sądowniczej i sądów powszechnych, uchwała spotka się z pewnością z dużym zainteresowaniem przedstawicieli zarówno doktryny prawa karnego, jak i praktyki. Zainteresowanie to będzie tym większe, że pogląd wyrażony przez najwyższą instancję sądową uznać należy za co najmniej kontrowersyjny.

Na gruncie prawa karnego skarbowego występuje konstrukcja tzw. idealnego zbiegu czynów zabronionych. W myśl art. 8 § 1 k.k.s., jeżeli ten sam czyn będący przestępstwem skarbowym lub wykroczeniem skarbowym wyczerpuje zarazem znamiona przestępstwa lub wykroczenia określonego w przepisach karnych innej ustawy, stosuje się każdy z tych przepisów. Zbieg idealny polega więc na tym, że sprawca jednym czynem popełnia tyle przestępstw i wykroczeń, ile przepisów ustawy zostało przez sprawcę naruszonych². Przepis art. 8 k.k.s. przewiduje więc wyjątek od zasady zakazu multiplikacji przestępstw skarbowych lub wykroczeń skarbowych przewidzianej w art. 6 § 1 k.k.s. oraz zasady zakazu multiplikacji przestępstw wyrażonej w art. 11 § 1 k.k. w odniesieniu do zbiegu realnego przepisów określających znamiona przestępstwa skarbowego oraz znamiona przestępstwa powszechnego³.

¹ OSNKW 2013, nr 2, poz. 13, s. 38–45.

² J. Sawicki, *Zarys prawa karnego skarbowego*, Lexis Nexis, Warszawa 2010, s. 71.

³ P. Kardas, (w:) P. Kardas, G. Łabuda, T. Razowski (red.), *Kodeks karny skarbowy. Komentarz*, Wolters Kluwer, Warszawa 2010, s. 138.

Trafnie przedstawiciele nauki prawa przy dekodowaniu normy prawnej zawartej w art. 8 § 1 k.k.s. poczynili zastrzeżenia co do zgodności zawartej w powyższym przepisie zasady multiplikacji przestępstw i wykroczeń skarbowych z przestępstwami i wykroczeniami powszechnymi z zasadą *ne bis in idem*, zarówno mającą swoje umocowanie konwencyjne, jak i znajdującą swoją podstawę w przepisach Konstytucji RP⁴.

Zgodnie z art. 4 ust. 1 Protokołu nr 7 do Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności z 22 listopada 1984 r. nikt nie może być ponownie sądzony lub ukarany w postępowaniu przed sądem tego samego państwa za przestępstwa, za które został uprzednio skazany prawomocnym wyrokiem lub uniewinniony zgodnie z ustawą i zasadami postępowania karnego tego państwa. Zakaz ten obowiązuje nawet w sytuacjach nadzwyczajnych, o których mowa w art. 15 Konwencji⁵. Z orzecznictwa ETPCz wyłania się stanowisko, w myśl którego nawet jeśli wchodzące w grę przepisy różnią się nie tylko opisem czynów, ale również charakterem i *ratio legis*, rodzić się może wątpliwość co do naruszenia art. 4 Protokołu nr 7. Nastąpi to – zdaniem ETPCz – gdy u źródła orzeczenia leży to samo zachowanie⁶. Tym samym spór odnośnie do interpretacji pojęcia „ten sam czyn” – *idem crimen* czy *idem factum* – został, jak się wydaje, rozstrzygnięty na korzyść tożsamości zdarzenia faktycznego, a nie tożsamości czynu, jedynie na podstawie elementów normatywnych. Już powyższa okoliczność winna skłonić Sąd Najwyższy – przy udzielaniu odpowiedzi na wniosek Pierwszego Prezesa Sądu Najwyższego, złożony na podstawie art. 60 § 1 ustawy z dnia 23 listopada 2002 r. o Sądzie Najwyższym – do dokonania wykładni art. 8 k.k.s. również pod kątem zgodności jej wyniku z normą konwencyjną, o której mowa powyżej. Niestety w części motywacyjnej głosowanej uchwały brak jest oceny zgodności wyniku dokonanej przez najwyższą instancję sądową wykładni przepisu z normą prawną zakodowaną w treści art. 4 ust. 1 Protokołu nr 7 do Konwencji europejskiej.

Artykuł 14 ust. 7 Międzynarodowego Paktu Praw Obywatelskich i Politycznych, otwartego do podpisu w Nowym Jorku w dniu 16 grudnia 1966 r., statuuje tożsamą z powyższą zasadę, w myśl której nikt nie może być ścigany lub karany za przestępstwo, za które już raz został prawomocnie skazany lub uniewinniony zgodnie z ustawą i procedurą karną danego kraju⁷.

Przychylając się do poglądu, że w Polsce obowiązuje również Karta Praw Podstawowych z dnia 7 grudnia 2000 r.⁸, odwołać się należy do brzmienia art. 50 tegoż aktu prawnego, w myśl którego nikt nie może być ponownie sądzony lub ukarany w postępowaniu karnym za ten sam czyn zabroniony pod groźbą kary, w odniesieniu do

⁴ P. Kardas, *Zbieg przepisów ustawy w prawie karnym. Analiza teoretyczna*, Wolters Kluwer, Warszawa 2011, s. 437–438.

⁵ Dz.U. z 2003 r. nr 42, poz. 364; zob. również m.in. P. Hofmański, (w:) L. Garlicki (red.), *Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności*, t. II, C. H. Beck, Warszawa 2011, s. 651–665.

⁶ A. Sakowicz, *Zasada ne bis in idem w prawie karnym*, Temida2, Białystok 2011, s. 276–285 oraz decyzja Komisji *Raninen v. Finlandia* z 7 marca 1996 r., sygn. akt 20972/92, DR 1984 oraz orzeczenie ETPCz z 29 maja 2001 r. w sprawie *Franz Fischer v. Austria*, sygn. akt 37950/97, § 31.

⁷ Dz.U. z 1977 r. nr 38, poz. 167.

⁸ S. Biernat, *Czy Karta Praw Podstawowych Unii Europejskiej obowiązuje w Polsce?*, (w:) P. Kardas, T. Sroka, W. Wróbel (red.), *Państwo prawa i prawo karne. Księga jubileuszowa Profesora Andrzeja Zolla*, t. I, Wolters Kluwer, Warszawa 2012, s. 59–77.

którego zgodnie z ustawą został już uprzednio skazany prawomocnym wyrokiem na terytorium Unii⁹.

Tym samym za niebudzący wątpliwości uznać należy pogląd, że normy o charakterze międzynarodowym, stanowiące część krajowego porządku prawnego¹⁰, zakazują wielokrotnego karania za ten sam czyn.

Pamiętać zaś należy, że norma prawa krajowego, która odnosi się do prawa represyjnego, nie może w drodze wykładni pronijniej doprowadzić do rozszerzenia zakresu zastosowania tej normy krajowej ani też kreować innego skutku na niekorzyść osoby poddanej odpowiedzialności karnej¹¹. Tym samym powyższe uwagi pozwalają uznać za błędną tezę zawartą w uchwale Sądu Najwyższego, będącej przedmiotem niniejszej glosy.

W literaturze zasadę *ne bis in idem* odczytuje się również z przepisów art. 2, art. 42 ust. 2 i art. 45 ust. 1 Konstytucji RP¹². Fundamentalna zasada prawa karnego, polegająca na zakazie dwukrotnego pociągania do odpowiedzialności karnej za ten sam czyn, została bowiem uznana za element zasady państwa prawnego¹³. Niektórzy z autorów odczytują obowiązywanie zasady *ne bis in idem* również z preambuły oraz z art. 30 Konstytucji RP. Uznają oni bowiem, że godność człowieka jest źródłem zakazu sądzenia tej samej osoby za ten sam czyn¹⁴.

Przyjęcie za prawidłowy poglądu wyrażonego w głosowanej uchwale Sądu Najwyższego w sposób bezpośredni prowadzić będzie do naruszenia norm międzynarodowych, jak również konstytucyjnych, o których mowa powyżej.

Autor niniejszej glosy stoi na stanowisku, że pomimo zakodowanej w przepisie art. 8 k.k.s. zasady multiplikacji przestępstw i wykroczeń skarbowych z przestępstwami i wykroczeniami powszechnymi istnieje taka możliwość interpretacji przepisu, która zgodna będzie zarówno z normami prawa międzynarodowego, jak i Konstytucją RP. Zgodna będzie wówczas, gdy dopuszczać będzie reguły wyłączenia wielości ocen również w razie idealnego zbiegu czynów zabronionych.

Zasada interpretacji norm prawnych w zgodzie z Konstytucją jest zaliczana do najważniejszych reguł wykładni¹⁵. Zresztą Sąd Najwyższy wielokrotnie interpretował przepisy w ten sposób, aby zachować spójność systemu prawnego¹⁶. Uchwała będąca przedmiotem niniejszej glosy przełamuje jednak powyższą regułę interpretacji tekstu prawnego, co skutkować musi zanegowaniem jej poprawności.

W części motywacyjnej uchwały Sąd Najwyższy przytacza wiele orzeczeń, zarówno

⁹ Bliżej na ten temat zob. m.in. A. Sakowicz, *Zasada*, s. 421–429.

¹⁰ Tak art. 91 ust. 1 i 2 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r., Dz.U. nr 78, poz. 483 z późn. zm.

¹¹ P. Kardas, *Rola i znaczenie wykładni prowsólnotowej w procesie dekodowania norm prawa karnego. Uwagi na marginesie uchwały SN z dnia 3 marca 2009 r. (I KZP 30/08)*, „Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych” 2009, nr 3, s. 21.

¹² P. Kardas, *Zbieg przepisów*, s. 438.

¹³ I. Wróblewska, *Zasady państwa prawnego w orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego RP*, TNOiK, Toruń 2010, s. 182; zob. również wyrok TK z 3 listopada 2004 r., K 18/2003, OTK ZU 2004, nr 10A, poz. 103 oraz wyrok TK z 15 kwietnia 2008 r., P 26/06, OTK-A 2008, nr 3, poz. 42.

¹⁴ A. Sakowicz, *Zasada*, s. 45–46.

¹⁵ L. Morawski, *Zasady wykładni prawa*, TNOiK, Toruń 2006, s. 111–114.

¹⁶ P. Wiatrowski, *Dyrektywy wykładni prawa karnego materialnego w judykaturze Sądu Najwyższego*, C. H. Beck, Warszawa 2013, s. 123–134.

Sądu Najwyższego, jak i sądów apelacyjnych, które to orzeczenia dekodują art. 8 § 1 k.k.s. zgodnie z zakazem *ne bis in idem*. Tym samym trudno doszukać się przekonywających powodów, dla których powiększony skład Sądu Najwyższego odstąpił od wyrażanych w nich trafnych poglądów o możliwości zastosowania reguł wyłączenia wielości ocen przy zbiegu, o którym mowa w art. 8 § 1 k.k.s. Zasadne jest wręcz wyrażenie opinii, że do dnia wydania uchwały będącej przedmiotem niniejszej glosy zdecydowanie dominował pogląd, wedle którego warunkiem zastosowania dyrektywy wyrażonej w art. 8 k.k.s. było uprzednie wykluczenie możliwości wyłączenia zbiegu na podstawie zasad specjalności, subsydiarności i konsumpcji¹⁷. Za zaskakujące i wręcz nowatorskie oraz burzące dotychczasowy jednorodny sposób postrzegania kwestii znaczenia reguł wyłączenia wielości ocen w prawie karnym na przedpolu art. 8 k.k.s. uznano zaś w nauce prawa wypowiedź SN zawartą w postanowieniu z 8 kwietnia 2009 r., w którym stwierdzono, że reguł tych nie można stosować przy rozstrzyganiu o istnieniu idealnego zbiegu przestępstwa, o jakim mowa w art. 8 k.k.s. Trafną krytykę stanowiska SN zawartego w powyższym judykacie przeprowadził Piotr Kardas i wypada się jedynie do niej odwołać¹⁸. Tym samym trudno doprawdy zrozumieć raczej, dla których Sąd Najwyższy odstąpił w głosowanej uchwale od poglądu, który – jak się wydaje – biorąc pod uwagę liczbę orzeczeń, a także liczbę aprobujących wypowiedzi przedstawicieli nauki prawa, uznać należało za utrwalony.

Doktryna w przeważającej mierze również zaaprobowała bowiem pogląd o możliwości zastosowania stosunku wykluczania pomiędzy normami zakodowanymi w przepisach prawa karnego powszechnego i karnego skarbowego¹⁹.

Nie sposób odmówić racji przedstawicielom nauki prawa, którzy zarzucają sądom zbyt duże zamiłowanie do językowej wykładni prawa. Sądy są przeświadczone, że dokonanie wykładni językowej, i to nawet nie w drodze rzeczywistej analizy tekstu, lecz na podstawie intuicyjnego „pierwszego znaczeniowego wrażenia”, eliminuje samą dopuszczalność prowadzenia dla danego przypadku dalszej interpretacji przy użyciu innych jeszcze metod interpretacyjnych²⁰. Zdaniem autora niniejszej glosy poprzestanie przez powiększony skład Sądu Najwyższego jedynie na wykładni językowej art. 8 § 1 k.k.s. doprowadziło do podjęcia błędnej w swej treści uchwały.

¹⁷ Tak m.in. uchwała składu siedmiu sędziów SN z 30 września 2003 r., I KZP 22/03, OSNKW 2003, nr 9–10, poz. 75; uchwała SN z 30 września 2003 r., I KZP 16/03, OSNKW 2003, nr 9–10, poz. 77; wyrok SN z 20 stycznia 2004 r., IV KK 183/03, LEX nr 83757; wyrok SN z 1 grudnia 2003 r., III KKN 184/01, LEX nr 83783; wyrok SA w Krakowie z 28 kwietnia 2004 r., II Aka 65/04, KZS 2004, z. 7–8, poz. 64; postanowienie SA w Rzeszowie z 11 października 2012 r., II Akz 141/12, LEX nr 1223432; postanowienie SA we Wrocławiu z 14 września 2012 r., II Akz 368/12, LEX nr 1218862; wyrok SN z 18 kwietnia 2012 r., IV KK 20/12, LEX nr 1163351; wyrok SA we Wrocławiu z 18 kwietnia 2012 r., II Aka 92/12; wyrok SA w Katowicach z 13 czerwca 2011 r., II Aka 146/11, KZS 2011, z. 9, poz. 123; wyrok SA we Wrocławiu z 31 maja 2010 r., II Aka 103/10, LEX nr 621563; postanowienie SN z 23 listopada 2006 r., IV KK 321/06, R-OSNKW 2006, poz. 2251.

¹⁸ P. Kardas, *Zbieg przepisów*, s. 346–360.

¹⁹ Zob. m.in. P. Kardas, G. Łabuda, *Zbieg przepisów kryminalizujących klasyczne oszustwo oraz oszustwo skarbowe*, (w:) J. Majewski (red.), *Zbieg przepisów oraz zbieg przestępstw w polskim prawie karnym*, TNOiK, Toruń 2006, s. 113–163 oraz T. Grzegorzczak, *Kodeks karny skarbowy. Komentarz*, wyd. 4, Wolters Kluwer, Warszawa 2009, s. 61; odmiennie m.in. I. Stolarczyk, *Odpowiedzialność za nierzetelne wystawienie faktury VAT*, „Prokuratura i Prawo” 2010, z. 9, s. 97–116 oraz J. Duży, *Przedmiot ochrony oszukiwanych uszczupleń podatkowych*, „Prokuratura i Prawo” 2011, z. 12, s. 130–144.

²⁰ E. Łętowska w rozmowie z K. Sobczakiem, (w:) *Rzeźbienie państwa i prawa. 20 lat później*, Wolters Kluwer, Warszawa 2012, s. 8.

We współczesnej filozofii i teorii prawa daje się zauważyć odchodzenie od modelu sylogistycznego do modelu argumentacyjnego²¹. Tym samym z zadowoleniem przyjąć wypada pogląd, wyrażony w uchwale 7 sędziów Sądu Najwyższego z 24 lutego 2010 r., I KZP 28/09²², w myśl którego należy aprobować kierunek rozumowania, że posługiwanie się wyłącznie wykładnią językową, jako jedyną metodą interpretacji, nie jest wystarczające i może prowadzić do niepełnego odczytania treści normy prawnej. Dlatego też postuluje się, aby procesowi wykładni nie kończył na tym etapie, lecz rezultaty uzyskane tą drogą weryfikować następnie przy zastosowaniu dalszych dyrektyw interpretacyjnych (systemowych, funkcjonalnych) niezależnie od stopnia językowej jednoznaczności. Taka kompleksowa ocena może bowiem doprowadzić do wniosku, że czysto językowy wynik wykładni należy odrzucić, jeśli jego konsekwencje są absurdalne z punktu widzenia społecznego. Jest bowiem oczywiste, że badanie rezultatów wykładni prawa przez pryzmat wielu dyrektyw interpretacyjnych daje większe możliwości uzyskania poprawnego wyniku tego procesu niż ograniczenie się do jednej metody²³.

Tym samym zasadne było *in casu* niepoprzedzenie jedynie na wykładni językowej, ale dokonanie wykładni art. 8 § 1 k.k.s. również ze względu na jego funkcjonowanie w systemie prawa, do którego on należy. W części motywacyjnej uchwały stanowiącej przedmiot niniejszej glosy Sąd Najwyższy odwołuje się wprawdzie nie tylko do wykładni gramatycznej, ale również systemowej, jednakże uznać należy, że dokonana interpretacja systemowa, ograniczona do obrębu całego prawa karnego, jak to ujmuje Sąd Najwyższy – całej karnistyki *sensu largo*, jest analizą uproszczoną, pomijającą m.in. aspekt zgodności reguły zakodowanej w art. 8 k.k.s. z przepisami prawnomiędzynarodowymi oraz normami konstytucyjnymi. System prawa jako zbiór reguł obowiązujących w określonym państwie w określonym odcinku czasu jest bowiem całością w pewnym stopniu niesprzeczną²⁴. Z tego też powodu wykładnia systemowa nakazuje przyjąć takie znaczenie interpretowanej normy, aby pozostawała w zgodności z innymi normami, zaliczającymi się do systemu prawa²⁵. *Ipsa facto* wadą głosowanej uchwały o charakterze wręcz rudymenarnym jest – moim zdaniem – zaniechanie przez Sąd Najwyższy interpretacji przepisu art. 8 k.k.s. w płaszczyźnie jego zgodności z zasadą *ne bis in idem*.

Chcąc w procesie wykładni art. 8 § 1 k.k.s. nie otrzymać wyniku sprzecznego z punktu widzenia systemu prawa, tj. z normami konwencyjnymi oraz Konstytucją RP, należy *eo ipso* zaaprobować możliwość stosowania reguł wyłączenia wielości ocen w razie idealnego zbiegu czynów zabronionych.

Tym samym głosowaną uchwałę, która zasadza się na przekonaniu, że reguły wyłączenia wielości ocen mają zastosowanie jedynie w wypadku zbiegu przepisów ustawy, natomiast nie stosuje się ich w razie idealnego zbiegu czynów zabronionych, o którym mowa w art. 8 § 1 k.k.s., należy ocenić krytycznie.

²¹ Bliżej na ten temat L. Morawski, *Główne problemy współczesnej filozofii prawa. Prawo w toku przemian*, Lexis Nexis, Warszawa 2005, s. 199–208.

²² OSNKW 2010, nr 3, poz. 21.

²³ Zob. również J. Skorupka, *O sprawiedliwości procesu karnego*, Wolters Kluwer, Warszawa 2013, s. 91.

²⁴ J. Wróblewski, *Sądowe stosowanie prawa*, PWN, Warszawa 1988, s. 134.

²⁵ R. A. Stefański, (w:) T. Bojarski (red.), *Źródła prawa karnego*, (w:) *System Prawa Karnego*, t. II, C. H. Beck, Warszawa 2011, s. 501.